

BEWAAR HET PAND

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen

verschijnt eens in de veertien dagen

KOMMISSIE VAN REDACTIE

Ds. G. Blom, Meerkerk; Ds. H.C. van der Ent, Elburg; Ds. A. van Heteren, Werkendam; Ds. L.W. van der Meij, Alphen a/d Rijn; Ds. D. Slagboom, Doornspijk; Ds. M.C. Tanis, Sliedrecht-Centrum; Ds. M. Vlietstra, Zeist; Ds. P. van Zonneveld, 's-Gravenhage-Scheveningen; A. Beukers, Alphen a/d Rijn en Joh. van der Lee, Alphen a/d Rijn.

REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Prinses Marijkeweg 13, 4231 BP Meerkerk. Telef. 01837 - 1357

ADMINISTRATIE:

A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a/d Rijn, tel. 01720 - 74202, postrek. 70.43.50, t.n.v. de administrateur van „Bewaar het Pand” te Alphen a/d Rijn.
Abonnementsprijs f 10,- per jaar. Abonnementsprijs voor de Verenigde Staten en Canada 5 dollar per jaar. Advertenties f 0,25 per mm. Bij kontrakt korting.

MEDITATIE

Christus bespot als profeet

En anderen gaven Hem kinnebakslagen, zeggende: Profeteer ons, Christus, wie is het, die U geslagen heeft?

Mattheüs 26 : 68.

Een geweldig ogenblik is het. Over Christus is het doodvonnis uitgesproken door het sanhedrin. In het hogepriesterlijk paleis van Kajafas heeft het "des doods schuldig" tot Hem geklonken. Hij heeft Zich de Zoon van God genoemd en is daarom als godslasteraar ten dode verwezen. Vergeet niet, dat hier het rechtskollege van Israël spreekt, dat de majesteit en het recht van God moet handhaven. Dan moet er wel een huivering door de rechtzaal bij dit ontzettende vonnis heengaan!

Maar neen.... niet de minste indruk is er. Het tegendeel komt openbaar. De overpriesters en schriftgeleerden van het hoogwaardig gezelschap springen van hun zetels af. Zij doen mee met de dienstknechten. Als wilde dieren vallen allen op Christus aan. Zij openbaren hun haat door Hem tot een spot te maken. Zij spuwen Hem in Zijn aangezicht. Zij slaan Hem met vuisten. Zij geven Hem kinnebakslagen. Zij doen een doek over Zijn hoofd, slaan opnieuw en roepen uit: "Profeteer ons, Christus, wie is het, die U geslagen heeft?"

Vreselijk lijden voor Hem. Zo wordt Hij buiten de wet geplaatst. Al was Hij door het sanhedrin veroordeeld, tóch deelde Hij nog in de bescherming naar de wet. Ook dát wordt Hem onthouden. Daarin is Hij Borg voor hen, die het zichzelf hebben waard gemaakt buiten alle rechten te staan. Om door Zijn volmaakte wetsvolbrenging uitzicht op God te ontvangen.

Het bijzondere in dit lijden is de spot met Zijn profetisch ambt. Spot is één van de gemene wapenen, die de zonde de mens in handen heeft gegeven. Althans de onheilige spot. De mede-mens wordt erdoor vernederd en in zijn eer aangetast. Spottende woorden en gebaren zijn als pijlen, die doordringen in de ziel van een ander.

Nu wordt Hij hier bespot. Die één en al waarheid is en voor Zijn borgziel dit zo diep doorvoelt. Het is een apart gedeelte in Zijn lijden, dat Hij als betalende Borg moet ondergaan. Die spot richt zich op Zijn ambt, hier op Hem als Profeet. Hij krijgt kinnebakslagen. Dat wil dus zeggen, dat de slagen komen dáár, waar Hij Zijn woorden gesproken heeft en spreekt. Zijn mond had geopenbaard de gedachten Gods. Hij was onder dit volk Profeet geweest. Krachtig had Hij het Woord van dood en leven onder hen gesproken. Zo spotten zij in vijandschap met deze van God geopenbaarde Profeet. Hun hand is tegen Zijn mond.

En nog erger is dat, als zij Hem geblinddoekt slaan en vragen: "Wie heeft U geslagen?" Zo maken zij van Hem een waarzegger en ontrenten zij het ambt, dat Hij van God ontvangen heeft. En zij konden het weten, dat Hij als Profeet een andere roeping had dan zij in dit helse spel voorgeven. Van Hem is getuigd: Een groot Profeet is onder ons opgestaan. En nog zoëven had Hij geprofeteerd, dat zij Hem zullen zien komende op de wolken des

hemels. Misschien zegt ge: doen zij dit bewust? Laat het u niet voorbijgaan, dat het hier gaat om wat de vijandschap van hun hart openbaart.

Wie zich voor God leert kennen in waarheid des harten, die leert zijn naam schrijven onder deze spottende menigte. Wie is het, die U geslagen heeft? zeggen zij. En nu is dit het wonderlijke, dat bij het licht van de Heilige Geest het antwoord gekend wordt: ik ben het, die U geslagen heb.

Wij hebben in het paradijs Gods Woord veracht en verworpen. Gekozen hebben we voor de dood Nu heeft God gedachten des vredes gehad om een verloren Adamskind te zaligen. In Zijn uitgaande nodigingen maakt Hij die gedachten bekend. Daarin spreekt de hoogste Profeet en Leraar. Maar we zijn vijanden van nature van wet en Evangelie, van Zijn Woord. Blind voor wat we nodig hebben om voor God te bestaan.

Door het werk des Geestes worden ogen en oren geopend. Komt er een betrekking op het Woord van die Profeet midden in al mijn ellende. Doch juist in die weg wordt eigen bestaan ontdekt, dat vol vijandschap is tegen Zijn Woord. Ik ben het, die U geslagen heb. Wat is het daarom erg Gods Woord te verachten zonder door waarachtige bekering eronder te buigen. Hoe menigmaal heeft Hij bijeen willen vergaderen en gij hebt niet gewild. Vraag dan heden aan de Heere op grond van wat Hij zegt om verbreking van uw hard hart. Waar het hart door de almacht van Gods genade verbroken wordt, krijgt het zelf de schuld.

Hoe vol betekenis wordt dan de lijdende Borg onder de spot van het sanhedrin. Zelf had Hij geprofeteerd, dat Hij bespot zou worden. Maar Hij bidt niet om vuur van de hemel om de spotters te verteren. Hij verdraagt het tegenspreken van zondaren. Hij dult en zwijgt als het Lam Gods. Hij is geblinddoekt maar Hij ziet! Hij ziet de Rechter in de hemel, Zijn Vader, Die van Hem betaling eist. Hij wordt geslagen als Borg voor een volk, dat het verdiend heeft in spot en hoon om te komen. Zo is Hij de hoogste Profeet, Die in alles gehoorzaam is aan de wil van Zijn Vader.

Dan blinkt Hij hier in schoonheid voor arme zondaren, die door Zijn profetische bediening met het oog des geloofs Hem juist zó boven alles begeerlijk achten. Dan is er voor hen genade op Zijn lippen uitgestort. Om door Zijn Woord onderwezen te worden tot de kennis, die nodig is. Profeteer ons, Christus. Niet spottend, maar biddend, opdat Hij als Profeet hen onderwijzen zal. "Maak in Uw Woord mijn gang en treden vast". Zijn smaad en schande blijven niet vreemd in hun leven. Zij zullen Zijn voetstappen drukken om Zijnentwil. Doch het is niet tot hun schande. Zij worden erdoor geoefend om Zijn gezalfd aangezicht te aanschouwen en zelf met gezalfde aangezichten eeuwig God te prijzen.

D. Slagboom.

Van de administratie

In de afgelopen periode konden er 4 nieuwe abonnees aan het bestand worden toegevoegd en ontvingen we f 1136,- aan giften. Voor beiden hartelijk dank.

Er zijn ruim 400 abonnees die hun abonementsgeld nog moeten betalen. Misschien willen zij dit alsnog zo spoedig mogelijk doen. Als u de acceptgirokaart, die wij u gestuurd hebben niet meer kunt vinden, kunt u ook uw eigen girokaart gebruiken. Bij voorbaat dank.

Adm. Bewaar het Pand: A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a.d. Rijn, tel. 01720-74202, giro 704350.

Ontmoetingsdag te Sliedrecht-centrum

Het is wellicht voor velen helemaal overbodig dat we herinneren aan de Ontmoetingsdag van vrienden en vriendinnen van Bewaar het Pand, die D.V. zal worden gehouden te Sliedrecht-centrum op zaterdag 21 april a.s. Maar het kan toch nog wel goed zijn dat we iedere keer opwekken tot bijwoning van deze ontmoetingsdag. Alle jongeren en ouderen zijn van harte welkom. Het programma luidt als volgt:

Morgensamenkomst, aanvang 10.30 uur:

opening: ds. G. Blom van Meerkerk
spreker: ds. M. Vlietstra van Zeist; deze zal ook de morgensamenkomst sluiten met gebed.

Middagsamenkomst, aanvang 2 uur:

opening: ds. K. Hoefnagel van Nieuwpoort
spreker: ds. H.C. van der Ent van Elburg
slotwoord: ds. M.C. Tanis van Sliedrecht-centrum

Er wordt naar gestreefd dat de middagsamenkomst om ongeveer 4 uur wordt gesloten, zodat allen weer tijdig naar huis kunnen vertrekken. Dat is vooral voor bezoekers die van verre komen van groot belang.

Treinreizigers kunnen per bus van het station worden gehaald en ook worden weggebracht. De weg voor bezoekers per auto enz. wijst zich vanzelf. En voor vroege bezoekers is het een bekende weg. Parkeergelegenheid is er niet ver van het kerkgebouw.

Tenslotte: er zal weer een boekentafel zijn met een keur van goede boeken en koffie en frisdrank is er in overvloed, mede door de spontane medewerking van de koster en de vele actieve hulpen.

De Heere moge onze uitgang en onze ingang bewaren en in het samenzijn Zijn gunst willen betonen.

B.

Sprekende plaatsen

8.

"Eens was ik een vreemd'ling voor God en mijn hart

Ik kende geen schuld en gevoelde geen smart. Ik vroeg niet: Mijn ziele, doorziet gij uw lot? Hoe zult gij rechtvaardig verschijnen voor God?"

Deze regels en de daarop volgende zijn niet onbekend. In het vragenboekje van Hellenbroek staat dit gedicht ook afgedrukt. Velen hebben het in de catechisatietijd gelezen. In de preek werd en wordt het weleens aangehaald. En terecht! Immers er ligt onderwijs in. Het spreekt van geestelijk leven. De dichter van dit vers kan minder bekend zijn. Alhoewel zijn naam onder het gedicht geplaatst is, namelijk: Robert Murray M'Cheyne. In leven predikant te Dundee. Dundee is ook een plaats in Schotland. De kerk, waarin M'Cheyne gepreikt heeft is nog intact. Hij

wordt nog gebruikt. M'Cheyne werd geboren 21 mei 1813. Een bekend jaar voor ons land. Toen vond de slag bij Waterloo plaats. In de hoofdstad van Schotland Edinburgh is M'Cheyne geboren. Niemand kon vermoeden, dat hij een groot prediker zou worden en voor velen tot zegen. In zijn goedheid houdt de Heere vele dingen verborgen, maar brengt Hij ze op Zijn tijd en Zijn wijze openbaar. Hij genoot een opvoeding naar Gods Woord, waarvoor hij altijd dankbaar was. Het sterven van zijn broer David werd het middel om hem te brengen uit de duisternis tot Gods wonderbaar licht. Vanaf die tijd werkte de Heere ook met hem door, zodat de genade Gods in Christus Jezus rijk zijn deel werd. Van 's Heeren wege werd hij ook gedrongen om theologie te studeren.

Hij kon spreken van Gods genade en van zijn roeping tot het ambt van dienaar des Woords. In zijn geschriften wordt dit ook merkbaar. Voor de Heere en Zijn dienst leefde hij. Het welzijn van zijn gemeente ging hem ter harte. Een vriend van hem schreef: "Meer dan iemand dergenen, die wij ooit gekend hebben, had hij geleerd alles in de Naam des Heeren te doen. Bij al zijn nederigheid, en deze was zeer diep, had hij een stellige bewustheid van des Heeren eigendom te zijn en het was in Hem, zijn levend Hoofd, dat hij vergeving van zijn zonden en door Hem, zijne gerechtigheid, dat hij zegen op zijn werk verwachtte. Het gevolg hiervan was een aanhoudende gerustheid en helderheid van geest. Hij vertrouwde zijn weg aan de Heere en hij was overtuigd, dat deze uitkomst zou schenken. Hij mocht kennen: "die Uw wet beminnen hebben grote vrede en zij hebben geen aanstoot".

In november 1836 werd hij te Dundee bevestigd tot dienaar des Woords. Zijn intredetext was Jesaja 61 : 1-3. Zijn gemeente was groot. Elke zondag waren zo'n 1100 mensen aanwezig. Zijn eerste indruk van de gemeente was zeer triest. Het was voor hem een zeer dode gemeente. In welke zelfs, zoals hij schrijft, de levende Christenen niet veel invloed door hun geestelijk leven op anderen uitoefenden, want de menigte onbekeerden, waarvan zij zich omringd zag, hadden niet nagelaten een zeer treurige uitwerking op hen te weeg te brengen. Ik vrees, zo merkte hij op, dat het hier is zoals Jesaja zegt: "de profeten profeteren leugen en het volk heeft het gaarne". De Heere heeft zijn dienst willen gebruiken. De prediking en de gesprekken mochten ingang hebben. Zowel bij ouderen als bij jongeren. Beroepen van andere gemeenten bleven niet uit. Hij bleef echter in Dundee. In een brief aan zijn vader schreef hij: "Ik durf deze gemeente niet te verlaten. Het is Gods wil dat ik hier ben en blijf. Hij heeft mij hier geplaatst onder de nijvere handwerklieden en de politiserende wevers van deze goddeloze stad. Hij zal het mij niet aan het nodige laten ontbreken. Hij, Die Zijn schatting betaalde uit de mond van een vis, zal al mijn nooddrift vervullen. Misschien zal de Heere dit woud van zwarte schoorstenen nog bloeiend en schoon doen worden als de hof des Heeren, een land hetwelk de Heere gezegend heeft". En verder schrijft hij: "Mijn Meester heeft mij hier met eigen hand geplaatst en nooit wil ik rechtstreeks noch zijdelings pogingen aanwenden om verplaatst te worden".

Dundee is ok zijn enige gemeente gebleven. Hij stierf 25 mei 1843. Niet oud. Hij was 30 jaar. Naar onze gedachte te jong. Maar de Heere beslist en bepaalt. Vlak voor zijn sterven hief hij zijn handen zegend op. Op de wijze, gelijk hij na elke dienst placht te doen. Duidelijk kwam hierin uit, zijn verbondenheid aan zijn gemeente. Vlak voor deze daad kwam over zijn lippen: "Deze parochie, Heere, deze gemeente, deze gehele stad!" Dat is liefde. Herderlijke liefde. Daarin ligt ook besloten de verzegeling van de Goddelijke roeping van herder en leraar te zijn. De verbondenheid aan de door de Heere aangewezen plaats. Bij een schrijver las ik: "zijn sterven drukte het zegel op zijn leven, dat zich in twee woorden laat samenvatten: Gezegend en tot een zegen".

Steeds was hij pastoraal bezig. Wie zich in zijn nalatenschap verdiept, komt dit regelmatig tegen. Een enkel voorbeeld daarvan. In een brief schrijft hij: "Bedenk, dat gij niet

rein voor God kunt zijn in uzelf. Ge kunt alleen volmaakt zijn in Christus Jezus. Begeer daarom in Christus gevonden te worden. Wat zal er van u worden, zo gij in uzelf gevonden wordt? Waar zult gij verschijnen? Gij zult van schrik terugdeinzen en tot de bergen roepen: valt op mij en tot de heuvelen: begraaft mij".

Maar als gij in Jezus geborgen zijt als uw oog en hart gevestigd zijn op de wonden, die uw zonden Hem veroorzaakt hebben - zo het uw wens is, gerechtvaardigd te worden door Zijne gerechtigheid - bedekt te worden door de stroom van Zijn bloed en overkleed met de sneeuw witte vacht van het Lam Gods - dan zal God u met Zijn ganse hart onuitsprekelijk liefhebben. De reine, volkomen liefde Gods vloeit door het bloed en de gehoorzaamheid van Jezus toe aan elke ziel, die daarmee bedekt is, hoe verdorven en ellendig zij ook in zichzelf moge zijn. Hebt gij de liefde van een heilig God geproefd - gemaakt? Uw liefde is beter dan wijn. Zij is beter dan alle liefde, dan alle genot; dat enig schepsel ons kan geven. Och, leef niet - och! sterf niet zonder deel te hebben aan deze heerlijke, schuld-vergevende, zielsvertroostende, zaligende liefde Gods! Bedenk, dat Jezus op dit ogenblik gereed is u onder Zijn vleugelen te vergaderen. Matth. 23 : 37. Stel dat buiten alle twijfel. Vergeet ook niet, dat het tegenwoordig uw enige tijd is om behouden te worden. Pred. 9 : 10. Daar is geen geloof, geen berouw geen bekering in het graf - daar zal geen leraar tot u spreken. Hier is het de tijd, u tot bekering gegeven. Wij moeten u nu gewinnen of voor eeuwig verliezen. Och! Of gij deze korte tijd gebruikte! Elk ogenblik is meer waard dan een ganse wereld. Uw ziel is mij dierbaar - maar Jezus nog veel dierbaarder. Zie op Hem en gij zult zalig worden".

Zo was hij steeds bezig. Onderwijzend, vertroostend, waarschuwend vermanend, aansporend, verzekerend.

Naar onze gedachten te kort. Het oordeel des Heeren was anders. Een vriend van hem, medebroeder in de bediening, schreef na zijn heengaan: "Dit kunnen we duidelijk zien, dat zijn vroegtijdige dood zeer geschikt is, om ons voor altijd zijn karakter en voorbeeld in het geheugen te prenten. Als hij vele jaren geleefd had, zouden misschien enkele der hem geschonken gaven iets van hun frisse aantrekkelijkheid hebben verloren. En dit kan nu nimmer het geval zijn. Het schijnt, dat de Heere de bloem van haar stengel heeft willen afbreken, voordat de kleuren hun schitterende tinten en de bladeren hun frisheid verloren hadden".

Ds. M.C. Tanis.

Arbeiden na de biddag

1. Vergeefse arbeid

Nu u dit leest ligt de jaarlijkse biddag weer achter ons. We mochten weer samenkomen onder de prediking van Gods Woord. Hoe zullen wij de komende periode aan het werk gaan? Zal het door ons beseft mogen worden dat aan de zegen des Heeren alles is gelegen? Zal er bij stilgestaan mogen worden dat de zegen des Heeren alleen geschonken zal worden in de weg van de gehoorzaamheid aan Zijn geboden? Het volk Israël heeft het ondervonden dat de zegen des Heeren uitblijft indien de geboden Gods niet worden onderhouden. Na de terugkeer uit de ballingschap werd begonnen met de herbouw van de tempel. Het brandofferaltaar werd opgebouwd, zodat de dagelijkse offers weer gebracht konden worden. Vervolgens werd de herbouw van de tempel begonnen door het leggen van de grondsteen. Maar korte tijd hierna kwam de herbouw stil te liggen. Dit werd toegeschreven aan de tegenstand van de Samaritaan. Ook hieraan dat de opvolger van koning Cyrus niet meebetaalde aan de herbouw van de tempel. Er kwam misoogst en economisch verval in Israël. Zo rees de gedachte dat het nu de tijd niet was om de tempel te herbouwen. Men schuilde weg achter de Voorzienigheid Gods. Maar het handelen aangaande hun eigen huizen sprak van het tegendeel. Die herbouwden zij wel. Daar werd alle zorg en aandacht aan besteed. Kosten noch moeite werden gespaard. We lezen in Haggai 1 : 4 hoe de profeet

in de Naam des Heeren tot het volk zegt: "Is het voor ulieden wel de tijd, dat gij woont in uw gewelfde huizen, en zal dit huis woest zijn?" Wel zorgen voor het eigen huis en niet voor te tempel. De voornaamste oorzaak voor het niet herbouwen lag in de gesteldheid van het volk Israël. De Israëlieten spannen zich in om veel te verkrijgen. Het land werd bewerkt. Ook andere arbeid werd verricht. Maar de Heere onthield Zijn zegen. De oorzaak was nalatigheid in het herbouwen van de tempel. Het was namelijk al spoedig na de terugkeer uit de ballingschap gebleken dat de eigen huizen hoger genoteerd stonden dan het huis des Heeren. In al de arbeid was men er op uit om veel rijkdom te verkrijgen. Men wilde het vermogen vermenigvuldigen. De krachten van lichaam en ziel werden verteerd in de dienst van de wereld en de tijdelijke dingen. Hoe dwaas en vleselijk was dit. De Israëlieten begeerden veel te krijgen, maar uiteindelijk hadden zij maar heel weinig, ondanks al hun inspanning. We lezen dit in Haggai 1 : 9: "Gij ziet om naar veel, maar zie, gij bekomt weinig; en als gij het in huis gebracht hebt, zo blaas Ik daarin. Waarom dat? spreekt de HEERE der heirscharen; om Mijns huizes wil, hetwelk woest is, en dat gij loopt elk voor zijn eigen huis."

Dit heeft ons veel te zeggen voor de periode die wij met de biddag voor gewas en arbeid weer mochten ingaan. Van nature staan de Naam en het Koninkrijk Gods niet bovenaan in het leven van de gevallen mens. Hij is bedacht op eigen, aardse, tijdelijke belangen. De dienst des Heere komt op het tweede plan. Als er bezuinigd moet worden, door welke omstandigheden dan ook, dan bezuinigt hij eerder op de collecte, die toch door niemand wordt gezien, dan op een verjaardag, wat voor ieder waarneembaar is. Hoe weinig wordt gerekend met de alwetendheid Gods. Waarvoor zullen wij ons de komende tijd inspannen? Waar zullen de krachten en vermogens aan gewijd worden? Zal het alleen maar zijn aan de tijdelijke belangen? Leeft alleen maar de vraag of we zullen overgaan, of we zullen slagen, of we vooruit zullen komen in dit leven? Wat zijn we dan arm. De Heere hoeft er maar in te blazen, en er blijft weinig of niets van over. Zondige werkelijkheid indien de werkdagen hoger genoteerd staan dan de zondag. Erg indien wereldse verenigingen boven de catechisatie en kerkelijke verenigingen staan. Dan wordt niet stilgestaan bij: "Zoekt eerst het Koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid en al deze dingen zullen u toegeworpen worden." Als we het druk hebben moet er maar een kleiner stukje in de Bijbel gelezen worden. Luther deed het wel anders. Als hij het druk had nam hij daar juist meer tijd voor. Hij mocht ondervinden hoe de Heere zijn werk zegende. Erg als kranten en tijdschriften belangrijker zijn dan de Bijbel. Doorgaans blijft de Bijbel het langst gesloten, terwijl bijvoorbeeld de krant wordt uitgelopen. Laat het beseft mogen worden dat de Heere recht heeft op onze tijd en krachten.

2. Gezegende arbeid

In de weg van gehoorzaamheid aan de geboden Gods zouden de Israëlieten het ondervinden dat de Heere Zijn zegen zou gebieden over hun arbeid. Er mocht vrucht gezien worden op de prediking van Haggai. Er was sprake van schuldbesef en gehoorzaamheid, berouw en bekering. Men beklagde zichzelf niet, maar men klaagde zich aan. Alle argumenten waarmee het volk het niet herbouwen van de tempel wilde verdedigen waren uit handen genomen. Zerubbabel en Jozua en het overblijfsel des volks hoorden naar de stem des HEEREN huns Gods. Het volk vreesde voor het aangezicht des HEEREN. Daarop mocht Haggai het zeggen: "Ik ben met ulieden, spreekt de HEERE." Vervolgens lezen we ervan dat het werk aan de herbouw van de tempel werd begonnen. Overheid en onderdaan gingen aan het werk. Dit betekende uiteraard niet dat de tijdelijke belangen verwaarloosd werden. Maar de tempel en de dienst des Heeren stonden bovenaan. Daar moest zeker naar omgezien. De tempel werd herbouwd en de Heere zegende de arbeid die verricht werd op het land. Zo bleek dat in de gehoorzaamheid aan de bevelen Gods grote loon ligt. Er was nu

sprake van gezegende arbeid. Welk een wonder dat de Heere nog met dat volk wilde zijn. Het was door Hem teruggevoerd uit de ballingschap. Uit dankbaarheid hadden zij toch zeker te tempel moeten herbouwen, wat er ook in tegenkwam. Zij waren echter zeer ijverig geweest in het bouwen van de eigen huizen, in het behartigen van tijdelijke, aardse belangen. De tempel werd niet afgebouwd. Alleen het fundament lag er. Het was Gods goedheid dat Hij door middel van Haggai het volk terechtwees. Het was niet zo dat er vanwege droogte, misgewas en economische tegenslag niet herbouwd kon worden. Het lag juist andersom. Omdat niet herbouwd was, was de Heere gekomen met Zijn kastijding bestaande uit droogte, misgewas en economische tegenslag. Daar moest het oog voor geopend worden. Toen men de tempel ging herbouwen, gaf de Heere weer Zijn zegen. Wat heeft het ons te zeggen aangaande de periode na de biddag voor gewas en arbeid? Dat de dienst des Heeren bovenaan dient te staan. De tijdelijke belangen dienen hieraan ondergeschikt te zijn. Is het bij u nog net andersom? Dat er verandering zou mogen komen. Want hoe u zich ook inspant voor uw tijdelijke belangen, ja al is het zelfs zo dat u geen tegenslag zult onder vinden, gelijk het volk Israël dit wel ondervond, het zal uitlopen op een eeuwige armoede in uw leven. Wie de dienst des Heeren bovenaan mag stellen in zijn leven, zal de zegen des Heeren ervaren, ook in de komende periode. Dat wil niet zeggen dat er altijd sprake zal zijn van tijdelijke voorspoed en rijkdom. Maar uiteindelijk zal het toch zo zijn dat de eeuwige gelukzaligheid het deel zal worden van allen die de Heere in waarheid mogen vrezen. Dat is alleen te verklaren vanuit het werk van de Immanuël. De toorn des Heeren is tegen Hem geweest opdat Hij tijdelijke en eeuwige zegeningen zou verwerven voor een volk dat uit eigen beweging nooit de Heere zou zoeken te eren of te dienen. In alle omstandigheden geldt van dit volk dat de Heere hen ziet, gedenkt en zegent. De tempel Gods in hun hart hadden zij verwoest door de diepe val in Adam. Door genade hier een begin van de herbouw en eenmaal zal die tempel in eeuwigheid herrezen zijn om nooit meer te zondigen, maar altijd de Heere groot te maken en te eren. Er mag en moet omgezien worden naar veel, wat de geestelijke dingen betreft. Hier blijft het slechts een klein beginsel. Maar de uitkomst is niet onzeker. De satan zal de herbouw van die geestelijke tempel in het hart niet te niet kunnen doen. Naar Gods gemaakt bestek zal die tempel verrijzen.

Ds. A. van Heteren,
Werkendam.

Het gebed als ademtocht 6.

Gods kind leert bidden op God aan. Verstaan we dat? Dat moet geleerd worden. Heel vaak bidden we, vooral in het begin, maar op onze zaligheid aan, zonder dat we beseffen, dat de eer van God ermee gemoeid is. Daarom is het zo nodig op te wassen in de kennis des Heeren om dit kindergebed te leren, waarin het alles draait om de Vader in de hemel. Als we dit eenmaal begrepen hebben, wordt het ons duidelijk, waarom bij dit tweede drietal de bede om lichamelijke noodduft voorop gaat, en pas daarna de bede op de lippen komt om de geestelijke noodduft: de vergeving der zonde, enz. Daaraan hebben velen zich in de loop der eeuwen gestoten. Men achtte dan het lichamelijke minderwaardig en kon zich niet voorstellen, dat in het volmaakte gebed ook voorkwam een bede voor de stoffelijke dingen en dan nog wel aan de bede om geestelijke zegeningen voorafgaande. Men ging deze bede vergeestelijken: Men dacht aan het brood van het Heilig Avondmaal, of ook wel aan het geestelijke Brood des Levens, dat uit de hemel is neergedaald, Christus. En zo wilde men het eigenlijk de Heere verbeteren, ook al was dit niet opzettelijk.

Maar dit is een grote fout. Want allereerst moet gezegd worden, dat het lichamelijke en stoffelijke leven nooit door de Schrift als iets minderwaardigs wordt gewaardeerd. Het is

een schepping Gods, en daarom zeer kostbaar. Gods oog is er over open. En Hij wil ons lichamelijke leven onderhouden. Hij wil, dat we met alles bij Hem komen, tot een speld en spijker toe. Maar dan komt daar nog bij, dat men de orde van ons leven omkeert, als niet eerst de lichamelijke behoeften voor Gods aangezicht gelegd worden. Immers, het is Gods orde, dat we eerst moeten leven, om voor onze God te kunnen leven.

Hier op aarde is ons geestelijke bestaan afhankelijk van ons lichamelijke bestaan. En alleen wanneer we lichamenlijk leven, kunnen we ook geestelijk God dienen. Daarom eerst de bede om ons dagelijks brood en dan pas de bede om vergeving, enz. Niet dus om in de bede om brood, enz. te blijven hangen. Neen, dan blijven we met het aardse bezig en wordt het hemelse vergeten. Johannes 6:27: *"Werkt niet om de spijs, die vergaat, maar om de spijs, die blijft tot in het eeuwige leven."* Maar het aardse is nodig om het hemelse te kunnen betrachten. Alles heengericht naar de dienst Gods: ik met mijn gaven en krachten, en daartoe: Geef ons ons dagelijks brood. Ja, en dan niet maar "mij", maar "ons". Het gaat om de betrekking tot onze naaste. Het gebed sluit immers aan op het gebed (de tweede tafel). Welnu, de liefde tot de naaste legt het "ons" op de lippen. De ware bidder verschijnt priesterlijk voor zijn God en smeekt om vervulling der lichamelijke en geestelijke behoeften voor zich en allen rondom hem, van de engste tot de wijdeste kring; tot zelfs alle mensen, opdat zo de eer van God moge schitteren (eerste kring: de gelovigen; daarna de gehele omgeving, ja de hele mensheid).

Zo maakt de Geest der gebeden, de Geest van Christus, Gods kind, dat de zalving van Christus deelachtig wordt, tot voorbidder (uit de grote Voorbidder Christus). Ook in de voorbede van Christus ligt deze wijdeste besloten, b.v. de bede op het kruis: Vergeef het hun; laat af van hen. Nog eens: Daar staat het gebod (voor alle mensen) en het is door Christus volbracht. Nu zoekt de christen de vervulling van het gebod voor zichzelf en anderen uit Christus te verkrijgen.

In deze bede gaat het dus om onderhoud van ons lichamenlijk en aards bestaan. Alles wat we nodig hebben voor ons leven wordt hier samengevat in het woordje "brood". Brood was in Israël het voornaamste voedingsmiddel. Het is hier bedoeld als een deel voor het geheel. De Catechismus spreekt van "alle noodduft des lichaams". We moeten er dan ook alles onder verstaan, wat we voor ons leven nodig hebben: Kleding, woning, enz. Ja, met alles, grote en kleine dingen, wil de Heere ons bij Zich hebben.

Luther somt in zijn Kleine Catechismus wel tweeëntwintig dingen op: eten, drinken, kleding, schoeisel, huis, hof, akker, vee, geld, goed, vrome echtgenoot, vrome kinderen, vrome dienstboden, vrome en getrouwe vorsten en heren, goed bestuur, goed weer, vrede, gezondheid, tucht, eer, goede vrienden, getrouwe burens en dergelijke. Als we dat zo horen, mogen we wel beschaamd worden, want ach, wat wordt door ons dan menigmaal over weinig dingen met de Heere gesproken. En toch, van al die dingen hangt het welzijn van ons leven af, tot de knoop van mijn jas toe.

Alhoewel, de mens is wel druk met het lichaam, maar bekommert zich niet om zijn ziel. Doch de Heere zorgt ook voor het lichaam. Voorbeelden zijn: de weduwe van Zarfath, Elia, die gevoed werd door de raven, de wonderbare spijziging. De Heere herinnert eraan, dat wij hebben te bedenken, dat Hij al deze dingen heeft en geeft en ordent, en zegt in deze bede: Kom er voor bij Mij.

Nu behoeven we toch zeker niet te zeggen, dat dit alles niet betekent, dat men maar de luiaard moet uithangen, of leven als een vagebond of bedelaar die 's morgens nog niet weet, of hij 's middags wat te eten zal hebben. Neen, het gaat om gelovig arbeidend bidden, en biddend arbeiden, opdat we in zulke ellende niet komen. 2 Thessalonicenzen 3:10 leert: *"Dat, zo iemand niet wil werken, hij ook niet ete."* Juist in die weg wil God de Heere ons ons dagelijks onderhoud schenken, dat wij biddend zorgen en sparen in de zomer voor de winter, in de gezonde dagen voor de oude dag. Dus niet parasiteren op de

gemeenschap, het gevaar van onze tijd. Ja, dat we voor onze medemens wat over hebben, als hij in nood is (alsook de wereldnood gedenken), en vooral voor de dienst des Heeren, de kerk.

We leven in een tijd van verregaande sociale verzorging. Zonder daarop nu in den brede in te gaan, kunnen we wel zeggen, dat hie-raan toch ook grote gevaren kleven. Het zelf zorgen en sparen, biddende, wordt verzwakt, omdat de persoonlijke verantwoordelijkheid ten onder dreigt te gaan. Echter mag niet vergeten worden, dat er nog zeer veel te verzorgen overblijft. Dat daaraan gedacht worde: b.v. de mens in nood (o.a. reclassering), de kerk. Van de rechtvaardige wordt gezegd: *"De ganse dag ontfermt hij zich en leent"* (Ps. 37:26).

Tot ons dagelijks brood behoort ook het in staat gesteld worden lasten van de naaste en de kerk mee te dragen. Daarom kan deze bede alleen recht gebeden worden in trouwe zorgen spaarzaamheid. "Dagelijks", kan mogelijk betekenen: het brood, nodig voor de volgende dag. De Heere ging daarin Zelf voor, toen Hij de wonderbare spijziging zei: *"Vergadert de overgeschoten brokken, opdat er niets verloren ga"* (Joh. 6:12). Denk ook aan Jozef in Egypte. En alzo zullen we ruim weten af te zonderen voor de kerk, in ieder geval in juiste verhouding tot hetgeen we zelf opleven. Ook hierin ligt een taak.

Dit gebed wil dus de mens niet zijn zorgen en sparen ontnemen, maar hem arbeidende, sparende en zorgende op de knieën doen belijden, dat God de enige oorsprong alles goeds is. *"De mens zal bij brood alleen niet leven, maar bij alle woord, dat door de mond Gods uitgaat."* Zijn zegen moet erin liggen, van Hem daalt het af. Hoséa 14:4: *"Assur zal ons niet behouden, wij zullen niet rijden op paarden en tot het werk onzer handen niet meer zeggen: Gij zijt onze God"*. Dit geldt ook in het brede verband van ons leven.

Deze bede zal alleen in ons hart leven, als we weten en beleven, dat onze welvaart niet afhangt van Amerika, maar dat God de enige en hoogste Bron is: Psalm 62:11: *"Vertrouwt niet op onderdrukking, noch op rooverij; wordt niet ijdel, als het vermogen overvloedig aanwast, zet er het hart niet op."* God is de Bronader van alle goederen. En noch onze zorgen en arbeid, noch Gods gaven kunnen ons gedijen, zonder Zijn zegen. God is de Gever en de Zegenaar.

Dit te beseffen brengt ons bij het kruis van Christus. Want wat geldt anders voor deze aarde en ons leven dan het woord: *"Het aardrijk zij om uwentwil vervloekt."* We hebben alles verbeurd, ook deze tijdelijke weldaden en zegeningen. Opdat deze bron weer vloeien kon, moest de lijdende Borg tussenbeide treden. Tussen God en ons dagelijks brood staat de hongerende en dorstende Borg. Alleen om Zijn dorsten is er lafenis, om Zijn hongeren spijze; om Zijn klacht: *"De vossen hebben hollen, maar de Zoon des mensen heeft niet, waar Hij het hoofd nederlegge"*, hebben wij een woning. Hij liet Zich van kleren beroven opdat wij kleding en schoeisel zouden hebben. Alleen om de arbeid Zijner ziel in de oven der hel kan onze arbeid gezegend worden.

Hebben we dat leren verstaan? Anders kan deze bede nooit waarlijk gebeden worden. Dan blijven we rechthebbende mensen. Maar hoe anders wordt het, zo onze rechten verteerd worden in de heilige eis van Gods recht. Dan wordt het genade alleen, om de verdiensten van Christus, en moeten we van nu af steeds weer en dieper leren, dat het alleen om Christus is. O, dan leert een in zichzelf alles onwaardig volk de hand op het Offer leggen en zo smeken: Geef ons heden ons dagelijks brood.

Deze bede kan alleen in de kennis van Christus waarlijk beoefend worden. In Hem komt de vermaning tot vrijmoedige toegang: *"Wees in geen ding bezorgd, maar laat uw begeerten in alles door bidden en smeken, met dankzegging bekend worden bij God"* (Filipp. 4:6). En welke genaderechten worden dan verkregen! Want het Verbond gaat open, en in dat Verbond liggen de beloften voor dit en het toekomstige leven. Uw brood is zeker, uw water gewis (uw onderhoud). *"Voor koper zal ik goud brengen, en voor ijzer zal ik zilver brengen, en voor hout, koper, en voor stenen"*

ijzer" (Jes. 60 : 17). "In de dagen des hongers zullen zij verzadigd worden" (Ps. 37 : 19).

In Christus mag nu kinderlijk toegegaan worden om het alles uit dat Verbond Gods te verkrijgen. En daaruit geeft de Heere het ook aan de Zijnen. Het zijn Zijn gaven, dragende het stempel des bloeds. Ja, en wordt iets bepaalds onthouden, dan zal geleerd worden, dat het niet tot ons dagelijks brood behoort. Gods Vaderlijke hand houdt het van ons weg, gelijk een kind iets door zijn aardse ouders onthouden wordt, omdat het niet goed voor hem zou zijn, of om andere redenen.

Als geleerd wordt zo in het geloof te bidden: Geef ons heden ons dagelijks brood, en in het geloof te ontvangen, zo krijgen we er ook nog bij de bevestiging van ons kindsschap. Want we ontmoeten er de Vaderlijke liefde Gods in. Daarom verklaart onze Catechismus: Wil ons met alle nooddrift des lichaams verzorgen, opdat wij daardoor erkennen, dat Gij de enige Oorsprong alles goeds zijt. Met andere woorden: Heere, verzorg ons, opdat wij daardoor zien, dat Gij de Oorsprong zijt. Ursimus zegt het also: Opdat zij ons zouden zijn tekenen van Zijn Vaderlijk welgevallen jegens ons, opdat de goederen, die ons tot zegen dienen, slechts aan kinderen Gods beloofd zijn en gegeven worden.

Kennen we zo deze bede in kinderlijke afhankelijkheid, belijdende dat noch onze zorg en arbeid, noch Gods gaven, zonder Zijn zegen gedijen? Wat konden Gods kinderen onder een onbewolkte hemel reizen, indien ze maar op de wolk- en vuurkolom zagen, in alles, in hun arbeid, zorgen, enz. Maar ach, juist hierin moeten we onze goddeloosheid inleven; inleven dat we van onszelf geen greintje vertrouwen hebben. En dan, ja, dan toch zinken we weer neer en wordt ondanks alles ons vertrouwen van alle schepselen afgetrokken om het op onze God alleen te stellen. Is het zo niet? Met schaamte worden we tot God weder gebracht van onze afgoden, door het Woord des Heeren: "Aanmerkt de leliën des velds, hoe zij wassen; zij arbeiden niet en spinnen niet." Psalm 55 : 23: "Werp uw zorg op de HEERE en Hij zal u onderhouden; Hij zal in eeuwigheid niet toelaten, dat de rechtvaardige wankelt."

Maar dit kinderleven wordt vaak veracht door duizenden, die op het erf der kerk leven. En daarom doen ze mee met de wereld en verontschuldigen zich gelijk anderen. Men kan geen woning krijgen en wacht jaren met trouwen. Men bewandelt in zijn omgang met elkaar allerlei ongeoorloofde wegen. Liever, dan dit eenvoudig gebed te leren bidden: Geef ons heden ons dagelijks brood. Men is klein behuisd, het gezin kan niet meer uitgebreid worden. Dus kinderberkering. Maar de beoefening van het gebed: Geef ons heden ons dagelijks brood, kent men niet. Hier een paar problemen van het moderne leven. Zo zijn er vele. We lossen ze niet op. Maar wijzen er slechts op, dat men er niet mee voor God komt.

Tot zover ds. J. van Sliedregt in een preek over de vierde bede in het zesde deel, bladzijde 137 tot 142 van zijn werk *Uw enige troost*, prediking van de Heidelbergse Catechismus. Dit werk is uitgegeven door Den Hertog b.v. te Houten. De prijs is per deel f 42,50, alle delen compleet f 225.-.

B.

Kinder- en jeugdboekenproject "LEREN"

De uitgeverij J.J. Groen en Zoon te Leiden gaf de volgende samenvattende begeleiding van dit project.

De dagboekserie "LEREN" bestaat uit vier kinder- en jeugddagboeken die de leeftijd van 9 tot 25 jaar bestrijken. Het ligt in het voornemen om in het komende jaar nog een deel aan deze serie toe te voegen.

- bijbels kinderdagboek "JONG GELEERD", voor 9 tot en met 11 jaar;

- bijbels jeugddagboek "EN TOCH LEREN", voor 12 tot 15 jaar;

- bijbels jeugddagboek "DE WEG LEREN", voor 15 tot en met 17 jaar;

- bijbels jongvolwassenendagboek "IN DE LEER", voor 18 jaar en ouder.

Specifieke kenmerken van de serie:

- Een gestructureerde opzet, waarbij de Bijbel systematisch wordt behandeld.
- Doelstelling is om te leren de Bijbel zelfstandig te lezen.
- De serie heeft een vormgeving die aansluit bij de leefwereld van de kinderen en jongeren. De omslag is in vierkleuren uitgevoerd met een speciaal vervaardigde illustratie waarin de leefwereld van de desbetreffende leeftijdsgroep wordt uitgebeeld. Het binnenwerk is voorzien van een steunkleur, wat het geheel zeer levendigt.
- Aan alle dagboeken werken 12 verschillende medewerkers en medewerksters mee die voor een derde afkomstig zijn uit de Gereformeerde Gemeenten, voor een derde uit de Christelijke Gereformeerde Kerken en voor een derde uit de Nederlands Hervormde Kerk (Gereformeerde Bond).
- De medewerkers zijn in hun dagelijks leven betrokken bij het werk met de desbetreffende leeftijdsgroep.
- Voor de leeftijd van 9 tot en met 11 jaar zijn medewerkers aangezocht die allen met kinderen in die leeftijd werken. De predikanten die meewerken zijn ook in het onderwijs werkzaam geweest.
- Het dagboek voor 12 tot 15 jaar is geschreven door leraren uit het voortgezet onderwijs.
- Het volgende deel, van 15 tot 17 jaar, door leraren en door predikanten die uiteraard ook veel met jongeren en dergelijke te maken hebben.
- Het afsluitende deel voor de leeftijd van 18 jaar en ouder draagt een heel specifiek karakter doordat het niet systematisch de Bijbel behandelt, maar de gereformeerde geloofsleer aan de hand van bijbelse kernwoorden. Binnen dit kader komen alle belangrijke thema's aan de orde. Voor een lijst van deelnemers, zowel als van onderwerpen wordt u verwezen naar de bijlagen.
- De serie staat onder redactie van Ir. J. van der Graaf, Drs. I.A. Kole en Ds. L.W. van der Meij.

De dagboeken zijn uiteraard bedoeld voor persoonlijk aanschaf en gebruik, maar uitgeverij Groen heeft gezocht naar mogelijkheden om de dagboeken ook beschikbaar te krijgen voor uitdeling bij schoolverlating, zondagsschoolverlating, of bij het afleggen van belijdenis van het geloof. Indien er een redelijk aantal tegelijk wordt afgenomen kan de uitgeverij tegen beperkte kosten een speciale katern, c.q. indruk in de boeken verzorgen, zodat daardoor een blijvende herinnering aan de school en/of kerk ontstaat.

De gehele serie is binnen een jaar tot stand gekomen. Dit is een bijzonder verheugend feit, waar wij bijzonder dankbaar voor zijn.

In de rubriek boekbesprekingen komen we in het kort op deze uitgave terug.

B.

Voor de jeugd

Nehemia 94

"En Gij hebt hun Uw heiligen sabbat bekend gemaakt, en Gij hebt hun geboden en inzettingen en een wet bevolen door de hand van Uwen knecht Mozes. En Gij hebt hun brood uit de hemel gegeven voor hun honger, en hun water uit de steenrots voortgebracht voor hun dorst; en Gij hebt tot hen gezegd dat zij zouden ingaan om te erven het land, waar Gij Uw hand over ophieft, dat Gij het hun zoudt geven".

Neh. 9 : 14, 15.

Beste jongelui!

Wij staan in gedachten weer op het plein bij de Waterpoort te Jeruzalem. We hebben daar al verschillende keren vertoeft. Ik hoop niet dat het jullie gaat vervelen. Als dat het geval zou zijn, deugt dat natuurlijk niet. Want het gaat daar over een volk dat bezig is de weldaden des Heeren te gedenken. Daar komen wij des zondags ook altijd voor naar de kerk, als het goed is. Dat is ook roeping. De Heere zegt het zo duidelijk: Vergeet geen van Zijn weldadigheden. Vergeet ze niet, het

is God, Die ze u bewees. De weldaden des Heeren zijn groot en veel. Ze zijn elke dag weer nieuw. Het erge is dat we het grote en vele niet meer zien, evenmin als dat we er oog voor hebben dat ze elke dag weer nieuw zijn. Dat mocht ons dagelijks wel een wonder wezen. Doch wat is ten deze de mens een ondankbaar schepsel. Wie dat niet alleen maar zegt, doch er ook iets van beleeft, want daar komt het altijd weer op aan, die kan er alleen maar klein onder worden.

In de hoop dat dat gebeurt, gaan we verder met het memoreren van alle dingen die God Zijn volk gegeven heeft, om er de nodige toepassingen dan maar weer bij te maken. Dan wordt hetgeen wij overdenken niet een stukje oude geschiedenis, wat zijn betekenis heeft verloren. Dan wordt het boek Nehemia actueel. Daar hebben we al eer en meer op gewezen. En dat blijft zo.

Wat God heeft, na al hetgeen reeds genoemd is, ook aan dat volk Zijn "heiligen sabbat gegeven". Dat was steeds weer de zevende dag der week, waarop het volk rusten moest van hun dagelijkse arbeid om zich te verlustigen in de werken des Heeren. Zo heeft de Heere het Zelf het volk voorgedaan. Dat staat duidelijk in het vierde gebod. Hij heeft in zes dagen de hemel en de aarde geschapen, met alles wat er op en in is. Daarna heeft Hij gerust en Zich vermaakt in de werken Zijner handen. Dat moeten nu de schepselen ook doen. Dat moest ten dagen van Nehemia gebeuren en dat moet ook nu nog gebeuren. Ik ga thans maar voorbij aan het feit dat wij niet de zevende dag, maar de eerste dag als de rustdag dienen te vieren. Dat houdt verband met de opstanding van de Heere Jezus Christus, Die alles volbracht heeft wat tot zaligheid van een zondaar van node is. Dat is nog een reden te meer om te denken aan alles wat de Heere heeft gedaan. Want als het over "alles" gaat wat de Heere heeft gedaan, dan zal men in der eeuwigheid daar niet over uitgedacht komen. Dat we daar zo weinig aan toe komen, is weer een gevolg van onze diepe val. Mochten we dat ook maar overdenken, en dat dit ons dan, onder de leiding van de Heilige Geest, mocht brengen tot de rust des geloofs in Christus, Die op de zevende dag gerust heeft van Zijn werk in het graf. Hij kon dat doen omdat Hij al Zijn werk volbracht had. Wie dat gelovig verstaat, komt tot de ware rust, die er eenmaal overblijft voor het volk van God. Dan zal men zich eeuwig in Hem verblijden. Weten jullie in beginsel daar reeds iets van? Een vraag die toch wel gesteld mag worden? Of liever: Een vraag die gesteld moet worden!

Want we leven in een onrustige wereld. Een wereld die voortjaagt naar het einde. En als men in de werken des Heeren, in natuur en genade, nooit zijn vermaak heeft gekregen, dan komt men in de eeuwige onrust terecht. Daar is de massa blind voor. Jij toch niet? Of wel? Vraag dan nog of de Heere je de ogen er voor wil openen. Dan kan hetgeen nu geschreven wordt nog dienstbaar zijn tot je eeuwig behoud.

De Heere gaf niet alleen een bijzondere dag waarop men gedenken moest wat Hij allemaal gedaan had, doch Hij gaf ook Zijn geboden en inzettingen en beval hen te leven naar de wet, die hen door de hand van Mozes was gegeven. Niemand kon zeggen dat hij niet wist of weten kon waar hij zich aan had te houden. Het was hun duidelijk genoeg bekend gemaakt. Ik geloof dat dit ook van ons wel gezegd kan worden. Want van kindsbeen af zijn we, als het goed is, onderwezen in die dingen die ter zaligheid van node zijn. Doch is er ook de nodige interesse en dat uit liefde tot de Heere, om te doen datgene wat ook ons bevolen wordt om te doen? Of nemen we het altijd maar weer voor kennisgeving aan, of nog minder misschien, zodat we er dwars tegen ingaan? Dan is dat natuurlijk wel een verschrikkelijke zaak. Vergeet dan niet, dat we toch eenmaal verantwoording moeten afleggen van al hetgeen door ons gedaan, gezegd en gedacht is, en ook gelaten. Want God is nooit een ledig Toeschouwer.

De Heere deed nog meer. Het wordt daar allemaal op dat plein beleden. Niemand kon zeggen dat God niet goed voor hen gezorgd had. God gaf brood uit de hemel en water uit

desteenrots. Heel eenvoudig: Brood en water, eten en drinken. Dit diende tot instandhouding van het broze bestaan. De woestijn, waarin zij zich bevonden bracht dat niet voort. Doch nu werden zij "dagelijks begenadigd; Met manna, hemels brood verzadigd. Gods hand bracht in dat dorre oord, rivieren uit een steenrots voort...". Wat een wonder, elke dag weer. Veertig jaren lang. Elke morgen had men het eten maar voor het oprapen en het drinken voor het opscheppen. Dat het niet altijd gewaardeerd werd, zal jullie duidelijk zijn, wanneer je geen vreemdeling bent in het woord van God. Want in Neh. 21:5 staat zelfs dat zij zeiden: "En onze ziel walgt van dit zeer lichte brood". Als je daar goed over nadenkt, moet je zeggen: Wat is God toch goed, dat Hij ondanks zo'n snode on dankbaarheid niet naliet, om het volk toch elke dag maar weer van het nodige te voorzien.

Als we denken aan de zorg die God aan ons besteedt, elke dag weer, is dat wonder dan minder groot? Want er regent nu geen manna uit de hemel en er komt geen water uit de steenrots voort. Of toch wel? Ik dacht van wel. Want we leven in een vruchtbaar land. Alles groeit in overvloed. Is dat dan geen wonder? Want als God de aarde niet vruchtbaar maakte van Boven, zou ze ons niet op haar gewas kunnen onthalen. Zie Ps. 65. Dan was mens en dier gedoemd om te sterven van honger en dorst. Doch er is overvloed, elke dag weer. Als je het hele leven overdenkt, dan zijn de wonderen des Heeren niet af te malen (te schilderen). Wie daarvoor de ogen mist, en dat is helaas met de meeste mensen het geval, die vindt alles heel gewoon. Hij schrijft het toe aan "de natuur" en gaat God voorbij. Hij leeft gelijk de varkens, die knorrerende vet worden... om dan geslacht te worden.

Denk daar maar eens over na! Want God omringt ons met Zijn goedertierenheden, opdat we er door tot bekering zouden worden geleid. En als dat niet het geval is, worden we door de weldaden alleen maar verhard. Hoe past hier toch de bede: "Leer mij, o God van zaligheden, mijn leven in Uw dienst besteden...". Bidden jullie dat wel eens? Ik dacht niet dat het een overbodige zaak zou zijn. Integendeel! Het is een zeer nodige zaak.

Als het over het manna gaat en het water uit de steenrots, dan is er natuurlijk nog veel meer van te zeggen. Want we hebben tot nu toe alleen nog maar aandacht gegeven aan het natuurlijke levensonderhoud, waar de Heere zorg voor droeg. Doch wordt het door de Heere Jezus Zelf niet gezegd, sprekende over het "manna in de woestijn", dat Hij het ware Brood is, dat uit de hemel is neerge daald? Staat er ook niet in de bijbel dat de steenrots ons moet doen denken aan Christus, waaruit het Water des levens voortkomt? En wie van dit Brood eet en van dit Water drinkt, die zal in der eeuwigheid niet meer hongeren en niet meer dorsten. Want Hij is Zelf de Spijs en Drank, die verzadiging geeft ten eeuwigden leven. Wordt daar ook naar uitgezien? Wordt daar naar gehongerd en gedorst? Met andere woorden: Hebben we behoefte aan de Heere Jezus, als de Zaligmaker van zondaren? We leven nu in de lijdensweken. Dat zijn weken in het kerkelijke leven, waarin bijzonder wordt stilgestaan bij het lijden en sterven van de Heere Jezus Christus. Hij heeft Zijn lichaam laten verbreken en Zijn bloed laten vergieten, tot een verzoening voor al onze zonden. Hij heeft Zijn leven gegeven. Hij is een smadelijke, smartelijke en vervloekte dood gestorven, daar wij anders de eeuwige dood zouden moeten sterven. De eeuwige dood sterven! Dat is geen kleinigheid. Dat is zó iets verschrikkelijks dat alle woorden en beelden te arm zijn, om de werkelijkheid daarvan weer te geven. "Je zonden en vervloeking overdenken", staat in het avondmaalsformulier niet voor niets voorop, om het lijden en sterven van de Heere Jezus te kunnen waarderen. Gelukkig zijn diegenen, die Hem mogen kennen en mogen zeggen: Hij voor mij! Het zijn maar drie woorden. Doch ze houden de gehele zaligheid in. Hij naar de hel. En ik naar de hemel! Wie dat mag verstaan, zegt: "Als ik dit wonder vatten wil, staat mijn ver-

stand vol eerbied stil". Dat wens ik jullie allemaal toe. En nu moet ik weer gaan eindigen. Tot de volgende keer. Jullie aller vriend,

Ds. H.C. v.d. Ent.

Boekbesprekingen

Ark boeken / VVHS-BKV

4.

10. **Je leven lang gedoopt** door G. Spilt.

De schrijver zegt in zijn *Woord vooraf*: "Wat dat betekent, probeert dit boekje aan te geven. Eerst door iets over de doop te vertellen aan een kind. Ook voor volwassenen is dat misschien wel het duidelijkst. Dan proberen we het klassieke doopformulier van de kerken der Hervorming in Nederland weer te geven, in een taal die wat begrijpelijker is gemaakt en met enkele verduidelijkingen hier en daar. Daarna lezen we uit een van de psalmen en uit de verhalen die Jezus vertelde, wat het betekent dat de He(e)re God een *verbond* met ons heeft gesloten, het verbond waarvan de doop een teken is en een garantie. Daarbij zijn de citaten en de gedichten meer dan bladvulling, dat zult u wel merken."

We vinden in dit boekje goede dingen, maar we missen het uitgangspunt van het formulier omtrent de doodstaat van de mens en de noodzaak van de wedergeboorte en de nieuwe levensopenbaring door de Heilige Geest. We zouden meer kunnen noemen, maar we willen alleen nog opmerken, dat we het gebruik van de Staten-vertaling missen, dat het Liedboek wordt gebruikt en dat gesproken wordt van Here en niet van Heere. Het boekje is mooi uitgegeven, het telt 40 bladzijden en kost f 6,90.

11. **Vensters naar het licht** door J.J. Poort.

De schrijver is bekend. Dit boekje is een bloemlezing uit drie oudere bundeltjes, die al uitverkocht zijn, aangevuld met nog niet eerder in boekvorm verschenen verhalen, alle uitgegeven door de stichting Elisabethbode te Lochem. De verhalen zijn kort. Een of andere gebeurtenis, een herinnering enz. gaven aanleiding om een verhaal te schrijven. De verhalen zijn soms zeer treffend, met allerlei toepassingen, die o.i. meestal nogal oppervlakkig aandoen. Ook valt het op dat ds. Poort in dit boekje de naam Heere als Here schrijft. Wat elders niet het geval is, in elk geval niet altijd. Laten we het goede erin ter harte nemen en met een onderscheidend oordeel zo'n boekje lezen. We zouden nog veel liever aan het adres van schrijvers willen zeggen: zoekt positief te zijn, naar Gods Woord; het gevaar voor misleiding is zo groot. Het boekje telt 90 bladzijden en kost f 12,50.

B.

Dagboeken-serie "Leven".

Uitgeverij J.J. Groen en Zoon - Leiden.

Het gaat om vier dagboeken, namelijk: Jong Geleerd, En toch leren, De weg leren en In de leer. Zie het artikel: Kinder- en jeugddagboekenproject "Leren" in dit nummer.

We hebben alle boekjes doorgenomen. Onze algemene indruk is dat we hier te maken hebben met een geslaagde poging om dagboeken voor de jeugd samen te stellen en uit te geven. Dat wil niet zeggen dat alles wat hier geboden wordt ons aangesproken heeft. Maar we willen er rekening mee houden dat jeugdigen anders lezen dan ouderen. Het blijft echter ook waar, dat wij allen hetzelfde nodig hebben. Daarom zouden we de noodzaak van de waarachtige bekering tot God graag wat meer hebben zien beklemtoond. In onze tijd gaat men zo gemakkelijk aan wedergeboorte en bekering voorbij. En wat te denken van deze uitspraak: Zo heeft de Heere Jezus de zonden van alle mensen gedragen en Gods toorn gestild op Golgotha! Zie: *Jong geleerd* op 8 augustus. De vraag kwam bij ons op, juist met het oog op zulke uitspraken, wat de taak is van een redactie-commissie. Wie is voor zo'n uitspraak verantwoordelijk?

Van Chr. Geref. zijde is meegewerkt in

Jong geleerd door ds. A.G. Boogaard, de dames J. den Butter en A. Verrips en de heer A.D. Aarnoudse,

En toch leren door drs. G.J. Capellen en de heren M.H. Baan, A. Noordergraaf en C.P. de Bok,

De weg leren door drs. D. van Meeuwen en de predikanten ir. J. Slagboom, H.C. van der Ent en M.C. Tanis,

In de leer door de predikanten A. Baars, P. van Zonneveld, P. den Butter en J.P. Boiten. De prijs van de boeken is respectievelijk f 14,95, f 16,95, f 16,95 en f 24,95. De boekjes zien er fris uit en nodigen als het ware uit om ze te kopen en te lezen.

B.

Jeugd in de branding door Jan Baaijens.

B.V. Uitgeverij "De Banier" - Utrecht.

Dit is een boek voor jeugdigen en voor ouderen.

Het is allereerst bedoeld voor jeugdigen die het moeilijk hebben. Op de achterzijde van de omslag lezen we: "In dit boek wordt het innerlijk leven van de jeugd beschreven. Wellicht worden ook jouw vragen hierin behandeld. Er zijn zoveel eenzame en onbegrepen jongeren. Ze geven zich over aan zelfverwerping of vijandig gedrag. Het zijn dikwijls depressieve vluchtelingen, wanhopige vechters. Juist in deze wereld van popmuziek, verslaving, occultisme en zelfmoord wordt het bevrijdende evangelie van Jezus Christus gebracht. Jongeren komen in dit boek zelf aan het woord met vragen over geloof en bekering. Een boek dat duidelijk antwoord geeft op deze vragen en de weg wijst naar een leven van echte vrede."

Het is ook een boek voor ouders en opvoeders, in het algemeen voor hen die met jonge mensen in de branding in aanraking komen. Ze worden hier bepaald bij moeilijkheden en strijd waarmee jonge mensen te maken kunnen hebben.

De schrijver blijkt goed op de hoogte te zijn met wat onder jeugdigen leeft. We zijn het volkomen met de schrijver eens, dat er slechts één ding nodig is, namelijk dat zij oog krijgen voor wat de Heere in Zijn Woord zegt en dat zij zich met hun ganse hart tot de Heere bekeren. Het zou goed zijn geweest wanneer de schrijver wat indringender hierop was ingegaan en dat hij wat meer benadrukt had, dat de wederbarende genade van de Heilige Geest nodig is. Zo gemakkelijk kan men er toe komen om in eigen kracht zich van zondige wegen af te keren. Dat brengt geen radicale vernieuwing mee. Alleen door Gods Geest zullen we ons van harte van de zonde afkeren en naar de Heere gaan vragen. We willen aannemen dat dit ook de bedoeling van de schrijver is geweest.

Het boek telt 176 bladzijden. Het bevat 35 hoofdstukken. We noemen alleen de eerste vier: 1. In de branding, 2. Je bent op de vlucht, 3. Hoe zie jij jezelf?, 4. Waarom ben ik zo eenzaam?

We hopen van harte dat dit boek velen tot zegen is. Het kost f 24,75.

B.

Vertellingen bij de Bijbel door ds. C.J. Meeuse.

Uitgeverij Den Hertog b.v. - Houten.

We hebben hier twee deeltjes van deze serie vertellingen voor ons, n.l. **Hoe de HEERE helpt**, Jozua en de verovering van Kanaän, en **Jona moet naar Ninevé**, De profeet Jona. De boekjes zijn geïllustreerd door Arie van der Spek.

Ds. Meeuse geeft in beide deeltjes een toelichting en schrijft:

"Dit boekje is een verhaal uit de Bijbel in de serie *Vertellingen bij de Bijbel*. De titel: Vertellingen bij de Bijbel wil tot uitdrukking brengen dat het hier slechts om vertellingen gaat. Daarbij is getracht om de boodschap van de Bijbel op kinderlijke wijze door te geven, maar toch niet zonder het besef, dat alleen de Bijbel het Woord van God is. Het is de bedoeling van de schrijver beslist niet met deze vertellingen een vervanging van de Bijbel voor kinderen te geven. Integendeel, de vertellingen moeten juist een heenwijzing naar de Bijbel zijn. Het verdient daarom aanbeveling ze niet te lezen in de plaats van de Bijbel, maar naast de Bijbel, zodat het kind ook bij het Bijbel lezen leert luisteren. De Heere, Die gezegd heeft: "Vertelt uw kinderen daarvan, en laat het uw kinderen

hun kinderen vertellen, en derzelver kinderen aan een ander geslacht" (Joël 1 : 3), mocht dit eenvoudige werk zegenen, opdat de woorden van de Heere Jezus: "Uit de mond der jonge kinderen en der zuigelingen hebt Gij U lof toebereid", ook in onze dagen vervuld worden."

We willen ons hierbij aansluiten. Het eerste boekje telt 42, het tweede 36 bladzijden. De hele serie bestaat uit vele boekjes. De boekjes zijn uitgegeven in een mooie band en kosten per stuk f 9,40.

B.

Bunyan in Nederland door dr. G.J. Schutte e.a.
Uitgeverij Den Hertog b.v. - Houten.

Dit boek bevat opstellen over de waardering van Bunyan in ons land. Prof. dr. G.J. Schutte schreef over: John Bunyan: een levensschets; Dr. J.B.H. Alblas over: De verspreiding van Bunyans werk in Nederland; Prof. dr. A. Th. van Deursen over: Gereformeerd gemeentelijk leven in Nederland in de tweede helft van de zeventiende eeuw; Prof. dr. C. Graafland over: De achttiende-eeuwse Nederlandse gereformeerden en Bunyan; Dr. J.B.H. Alblas over: Illustratie als interpretatie: J.H. Isings als illustrator van 'De Christenreis' en Dr. T. Brienens over: Lezen in Bunyan.

De opstellen spreken voor zichzelf. Het is een verblijdend verschijnsel dat ook op deze wijze aandacht aan de betekenis van Bunyan besteed wordt. M.i. had wel sterker mogen zijn benadrukt, dat juist in onze Reformatorische kringen, in de Gereformeerde gezindte Bunyan hoog staat aangeschreven. Dat blijkt b.v. ook wel uit het feit, dat ds. C. Harinck, predikant bij de Gereformeerde Gemeenten twee boeken geschreven heeft over Personen in de Christen en in de Christinnereis. We kunnen ook nog wijzen op een niet lang geleden verschenen boek van drs. P. de Vries, Hervormd predikant te Opheusden, over de orde des heils bij Bunyan. Bunyan heeft nog een boodschap voor elk mens. Hij was zelf als brandpunt uit het vuur gerukt en begeert door zijn arbeid tot zegen van anderen te zijn. Zo spreekt hij nog nadat hij gestorven is.

We kunnen het boek van dr. Schutte en anderen van harte aanbevelen. Het telt 116 bladzijden en kost f 19,50.

B.

Honing uit de Rots door Thomas Willcox.
Uitgeverij Den Hertog b.v. - Houten.

De schrijver werd in 1621 geboren en stierf op 17 maart 1687. Toen was hij predikant van een Baptisten-gemeente te Londen. De geestelijke erfenis van Willcox bestaat uit dit boekje. Het is gering van omvang, maar rijk aan inhoud. Het is in Engeland vele malen herdrukt. Het vond na vertaling in het Nederlands ook in ons land goede ingang. Er kwamen verschillende herdrukken. Het is nu opnieuw uit het Engels vertaald door J. de Jager.

Het boekje bevat 51 korte overdenkingen, die veel raadgevingen bevatten. Het telt 35 bladzijden en kost f 6,50.

B.

De profeet Jona door dr. H.F. Kohlbrugge.
Uitgeverij Den Hertog b.v. - Houten.

Dit is een deeltje uit de serie Schriftverklaringen. Het bevat zeven preken, waarvan 6 over het boek Jona zelf en één over Mattheüs 12 : 40.

Kohlbrugge is onder ons geen onbekende. Daarom kunnen we kort zijn, al is er de neiging om verschillende gedeelten van dit boekje aan te halen. Kohlbrugge daalt bij zijn verklaringen af in diepten en stijgt ook op tot hoogten. Hij had een diep inzicht in Gods Woord. Daar getuigen ook deze preken van. We willen een klein gedeelte van bladzijde 68 overnemen:

"Als God in Zijn ontferming een mens aanziet, hem in Zijn Christus aanziet, dan zal die mens in de Heere, Die zijn gerechtigheid voor God is, rechtvaardig zijn, ook rondom heilig. Ondertussen blijft zulk een mens in zichzelf een goddeloze en indien hij zich boven een tollenaar verheft, dan zal hij een

gruwel zijn in de ogen van Hem Die Zich niet schaamt een God van zondaren en van al wat verloren is te heten." Echt Kohlbrugge.

Een kleine opmerking. Op bladzijde 45 zijn de 11e en 12e regel van onder gelijk. Een van beide regels dient te vervallen.

Het boekje telt 103 bladzijden en kost f 15,75.

B.

Zes en dertig nagelaten oefeningen door Wulfert Floor.

Uitgeverij Den Hertog b.v. - Houten.

Dit boek is in een voornaam formaat uitgegeven. Dat is helemaal in overeenstemming met de gedegen inhoud. De oefeningen in dit boek gaan over allerlei Schriftgedeelten uit het Oude en Nieuwe Testament. Het boek is van een inleiding voorzien, in 1884 geschreven door ds. J.W. Felix, die toen predikant te Utrecht was. De eerste druk verscheen in 1886, de volgende wellicht enige jaren later. In 1960 kwam Den Hertog met de derde druk. De drukken volgden elkaar op in 1965, 1971, 1975 en 1989. Dat heeft ons wat te zeggen.

We kunnen ons afvragen hoe het komt dat er nu nog zoveel vraag is naar de oefeningen van deze eenvoudige landbouwer te Driebergen. We kunnen een vergelijking maken met de psalmberijming van Petrus Datheen. Zijn berijming kwam uit in 1566. In die tijd verschenen er ook andere berijmingen, die volgens sommigen hoger gewaardeerd moesten worden maar het moesten verliezen van de berijming van Datheen. Dat komt omdat deze sprak naar het hart van Jeruzalem en zo waren zijn psalmen in tijden van vervolging en lijden tot troost en bemoediging. Ook Wulfert Floor wist met zijn eenvoudige woorden onder de zegen des Heeren de harten van zijn hoorders te raken en zij is hij al tijdens zijn leven velen tot zegen geweest.

We hopen van harte dat ook deze nieuwe uitgave van 36 oefeningen - er zijn er nog veel meer - voor velen tot eeuwige zegen moge zijn. Wanneer men nog geen kennis met de oefeningen van Floor heeft gemaakt zou men van deze gelegenheid gebruik kunnen maken om het boek aan te schaffen en onder biddend opzien tot de Heere te lezen. Het boek telt 428 bladzijden en kost gebonden f 52,50.

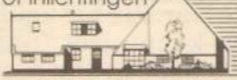
B.

Een Naam tot zaligheid onder redactie van ds. D.J. Budding en ds. W. Pieters.
Uitgeverij De Groot Goudriaan - Kampen.

Dit boek bevat tien preken van de volgende Hervormde predikanten: D.J. Budding over Handelingen 4 : 12, G. Hendriks over Handelingen 5 : 30-31, dr. W.J. op 't Hof over Jesaja

Voor een paar dagen of langer gezelligheid en sfeer, naar het dorpje Kesteren gelegen in de mooie Betuwe bekend om zijn landelijke omgeving ± 3 km van Rhenen.

TEXEL bungalows, sta-caravans, volledig pension: 02220-18391 voor folder of inlichtingen

vakantiecentrum
De Verrassing

PENSION

"DE PEEL"

waar het gewoon goed is.

Fam. Knuivers, Boven-eindsestraat 14,
4041 EJ Kesteren.
Tel. 08886 - 1687.

**Westkapelle
TE HUUR**

vacantiehuis en luxe sta-caravans op zeer mooi en rustig plekje op boerderij dichtbij het strand, tel. 01187-1441.

GENEESKRACHTIGE KRUIDENTABLETTE

Behalve onze meer dan 40 soorten geneeskrachtige kruiden, leveren wij 6 soorten in tabletvorm, n.l. VERMAGERING, ZENUWEN, VOCHTAFDRIJVEND, RHEUMATIEK, VERNAUWDE BLOEDVATEN EN VERHOOGDE BLOEDDRUK.

Kuur voor een maand f. 22,50 incl. verz.kosten.

DROGISTERIJ SIKKING

Barrevoetstraat 5 - 2011 WL Haarlem
Telefoon 023 - 312882, b.g.g. 023 - 324606

54 : 1, Tj. de Jong over 2 Korinthe 6 : 16b, L.H. Oosten over Genesis 47 : 10, W. Pieters over Ezechiël 36 : 22-23a, L. Schaafsma over Johannes 19 : 30, C. Stelwagen over Micha 2 : 12 en 13, P. de Vries over Hooglied 1 : 5 en H. Zweistra over Romeinen 7 : 9.

In een *Ten geleide* schrijft de redactie o.a.: "Moge de Heere deze preken gebruiken als 'slijk aan Zijn heilige vingers' opdat zondaren de onmisbaarheid en de dierbaarheid van de ene Naam gegeven tot zaligheid, mogen beseffen en de Koning in Zijn schoonheid mogen zien. De ogen die Hem gezien hebben, zullen niet terugzien. Integendeel, zij zullen alle dingen schade en drek leren achten om de uitnemendheid der kennis van Christus Jezus. De HEERE verheerlijke Zijn Naam ook door middel van deze prekenbundel!"

We willen hier het volgende aan toevoegen. De preken bevatten veel goeds. Er is een grote verscheidenheid, maar de predikers willen de Schrift laten spreken en zo vragen zij aandacht voor het Woord des Heeren. We sluiten ons aan bij het slot van het *Ten geleide*, iets wat ds. Budding aan het einde van zijn preek herhaalt: "God de Heilige Geest verklare die Naam bij aan- of bij voortgang in ons aller hart." Bedoeld is natuurlijk: bij *aanvang* of bij voortgang.

Er is nogal verschil in lengte van de preken onderling. Dat lijkt me voor het gebruik in leediensten ten aanzien van sommige preken een bezwaar. Het lettertype is ook wat klein. Dat is mogelijk wel eens bezwaarlijk voor mensen die niet (meer) zo goed kunnen zien.

We vinden in deze preken bevestigd dat op sommige plaatsen van de Hervormde kansels een zuiver geluid mag worden gehoord. Daarover mogen we ons verblijden. Zo moet het ons bedroeven, dat dit van vele kansels in afgescheiden kerken niet (meer) kan worden gezegd.

Het boek is voortreffelijk uitgegeven en telt 135 bladzijden. Het kost gebonden f 27,50.

B.

STEUN GLIAGG DE POORT

voor gespecialiseerde psychosociale hulp aan jeugdigen en volwassenen.

een verantwoord alternatief voor de RIAGG's met vestigingen in Amersfoort, Goes, Schiedam en Zwolle. De sterke toename van het aantal hulpvragen veroorzaakt onverantwoord lange wachtlijsten en zelfs patiëntenstops. En dat terwijl de hulp zo dringend noodzakelijk is!

Wat is verantwoorde hulpverlening U waard?

Maak uw gift over op giro 3971975

Ln.v. GLIAGG DE POORT - SCHIEDAM - TEL. 010-4261081

HET BLIJVENDE WOORD

Dat is de titel van het door de GBS uitgegeven boek met informatie over predikanten uit de 16e en 17e eeuw en de kerkgebouwen waarin ze hebben gesproken.

Ook voor de jeugd een bijzonder leeswaardig boek; zij wordt erdoor herinnerd aan het erfgoed van de Reformatie.

Het boek is voorzien van fraaie kleurenfoto's van de 60 kerken en portretten van vele predikanten; groot formaat (22 x 29 cm), gebonden, 255 blz.

Prijs **f 42,50**

Bestellingen in enveloppe zonder postzegel sturen aan onderstaand adres.

GBS

GEREFORMEERDE BIJBELSTICHTING
ANTWOORDNUMMER 18. 3300 WB DORDRECHT